

юридичною відповідальністю за порушення законодавства про доступ до публічної інформації (ст. 5 Закону) [5].

Отже, чинне законодавство України передбачає гарантії реалізації права на доступ до публічної інформації в контексті євроінтеграційних вимог. На сьогодні завдання органів державної влади та місцевого самоврядування з врахуванням контролю з боку громадськості полягає в забезпеченні системи гарантій доступу до публічної інформації – юридичних, політичних, економічних, організаційних, що потребує наполегливої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Література.

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141.
2. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 18.05.2020).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята Радою Європи від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 18.05.2020).
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнятий Генеральною асамблеєю ООН 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення 19.05.2020).
5. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст.314.

Боднар Ольга Василівна

доктор економічних наук, старший науковий співробітник
Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»
м. Київ

ВИТРАТНО-ЦІНОВЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ

Важливою умовою результативності публічного управління на різних його рівнях, а особливо на загальнодержавному є наявність прозорості і своєчасної інформації для прийняття виважених і об'єктивних рішень. Особливе значення цієї проблеми виявлено аграрному ринку. Сучасна система інформаційно-аналітичного забезпечення суб'єктів цього ринку сформувалися під впливом фактора, що визначає поділ видів продукції на експортоорієнтовані і неекспортоорієнтовані. Зокрема, ціновий та витратний моніторинг неекспортоорієнтованих видів аграрної продукції є більш обмеженим порівняно з експортоорієнтованими її видами. Щодо цін і витрат на виробництво овочевих культур, плодів і картоплі, то Державна служба статистики здійснює детальне

збирання інформації у сільськогосподарських товаровиробників, але вони лише частково формують пропозицію на ринку цих видів продукції. Також проводиться моніторинг роздрібних цін на зазначену продукцію на міських ринках і в роздрібній мережі, часткові цінові зрізи оптово-відпускних цін на підприємствах, що займаються переробкою цієї продукції. Є окремі ринкові дослідження приватних аналітичних агентств, що базуються на вибіркових опитуваннях, проте немає підстав на користь високого рівня їх обґрунтованості та достовірності.

Проблема важливості і достовірності інформаційного забезпечення функціонування державного управління національним господарством в цілому та окремими галузями зокрема неодноразово піднімається серед науковців та практиків, працівників державних управлінських структур різних рівнів. Найбільш значимими являються публікації Балабанової Л.В. [1], Саричева Ю.О. [2], Шпичака О.М. [3] та інших.

Метою дослідження є встановлення фактичного стану інформаційного забезпечення управлінських рішень на аграрному ринку в частині витратно-цінового сегменту та розробка пропозицій щодо підвищення його об'єктивності та своєчасності.

Моніторинг цін і витрат аграрної продукції представлений як державними структурами (Державна служба статистики України, НДІ «Укראгропромпродуктивність»), так і комерційними структурами у всьому ланцюзі руху продукції від її виробництва в сільськогосподарських підприємствах до експортних контрактів.

Також моніторингом цін на аграрних ринках займаються приватні аналітичні агентства на зразок «АПК-інформ», «УкрАгроКонсалт» та інші. Результати статистичних спостережень цих структур відрізняються від офіційних даних Державної служби статистики, що зумовлено різними методиками збирання інформації. Методичні підходи до збирання й оброблення статистичної інформації Державної служби статистики України є офіційно визнаними, відбувається постійна робота щодо наближення їх до європейських та міжнародних норм.

Збирання даних щодо цін реалізації продукції сільськогосподарськими товаровиробниками та фермерськими господарствами здійснює Державна служба статистики України за формою № 21 – заг (місячна, річна) «Звіт про реалізацію продукції сільського господарства». Крім того, за цією формою проводяться вибіркові обстеження сільськогосподарської діяльності домогосподарств у сільській місцевості. За цією звітністю суб'єкти господарювання наводять дані про обсяги та середні ціни реалізації основних видів продукції сільськогосподарськими підприємствами за всіма напрямками. Із загального обсягу до 2016 р., виділялася реалізація переробним підприємствам, населенню в рахунок оплати праці, пайовикам у рахунок орендної плати за землю та майнових паїв (часток), на ринку, через власні магазини, кіоски, палатки.

Також ціни реалізації сільськогосподарської продукції наводяться у звітності за формою № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» та формою № 2–ферм «Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві». Ці дані використовуються для розрахунку основних підсумкових показників діяльності сільськогосподарських підприємств.

Моніторинг цін на зернові культури (пшениця, кукурудза, ячмінь, жито) за класами здійснюється шляхом державного статистичного спостереження за формою № 1–зерно та представлений у статистичному бюлетені «Надходження зернових та олійних культур на підприємства, що займаються їхнім зберіганням та переробкою». Тут ціни на зернові культури вказуються в розрізі класів, таким чином є можливість визначити вплив якісних показників на цінові відмінності.

Моніторинг цінової ситуації на продовольчих ринках здійснює також НДІ «Украгропромпродуктивність». Інформаційно-аналітичне видання містить узагальнені відомості про ціни на основні продукти харчування, зібрані з 592 продуктивних ринків України (без врахування ринків АР Крим та м. Севастополь). У виданні наведено поточні мінімальні, максимальні та середні ціни на 44 основні продукти харчування в розрізі регіонів та в цілому по Україні, щомісячні ціни реалізації сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів, досліджені щомісячні обсяги їх реалізації та залишки, обсяги експорту й імпорту товарів. Мережу НДІ «Украгропромпродуктивність» утворюють Науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу та регіональні центри продуктивності, організаційно згруповані в 5 зон за природно-кліматичними характеристиками та умовами господарювання з урахуванням наявної територіально-адміністративної інфраструктури.

Співробітниками відділу ціноутворення, кон'юнктури та інфраструктури ринку ННЦ «Інститут аграрної економіки» розроблено організаційно-методичний підхід до моніторингу цін у продовольчих ланцюгах та здійснюється формування бази таких цін. Він полягає у систематизації існуючої інформації щодо цін на сільськогосподарську продукцію і продукти її переробки в просторі та часі, аналітичному її опрацюванні [4].

Ціни закупівлі зернових і олійних видів рослинницької продукції, а також продуктів їх переробки експортних трейдерів, трейдерів, що працюють на внутрішньому ринку, переробних підприємств розміщені на сайті AgroTender. Ця інформація відображається в регіональному розрізі залежно від розміщення підприємств та їх філій, які зареєстровані на зазначеному електронному майданчику. Результати моніторингу використовуються суб'єктами ринку для орієнтації у ціновій ситуації на ринку та пошуку партнерів.

Починаючи із 2013 р., публікується Інформаційний бюлетень незалежної експертної ради з питань цінової ситуації на аграрному ринку, засідання якої відбуваються в Аграрному союзі України. До її складу входять експерти Аграрного союзу України, аналітичного центру «УкрАгроКонсалт», СГОК «Козацький зерновий союз». У бюлетені публікуються результати моніторингу

цін на зернові та олійні культури на внутрішньому ринку України за умовами поставки EXW та CPT, експортних контрактів за умовою поставки FOB, ціни закриття торгів за ф'ючерсними контрактами на Чиказькій товарній біржі. Також експерти здійснюють аналітичний огляд стану та причин цінової динаміки на внутрішньому та світовому ринках.

На сьогодні моніторинг цін на світових біржах та їх аналітична обробка здійснюється приватними аналітичними агентствами, які своєю потенційною аудиторією бачать суб'єктів вітчизняного ринку. Зокрема AgroChart, що здійснює моніторинг світових ринків та позиціонує себе як вертикально інтегровану бізнес структуру, яка забезпечує управління ціновими ризиками на світових біржах, моніторинг світових торгових потоків та цінових тенденцій. На сайті цієї компанії в режимі онлайн можна отримати результати проведення тендерного продажу аграрної продукції на світовому ринку, моніторингу експортних і імпорتنих операцій на світовому ринку зернових культур і продуктів їх переробки (пшениця, ячмінь, кукурудза, борошно пшеничне) і олійних культур (соя, олія соняшникова) у розрізі різних країн.

Також нами було досліджено методичні підходи до моніторингу цін на сільськогосподарську продукцію та продовольство та результати його здійснення у світі міжнародними організаціями та окремими країнами для аналізу стану продовольчої безпеки та розвитку сільського господарства та сільських територій.

Зокрема ФАО (Світова організація сільського господарства і продовольства (Food and Agriculture Organization of the United Nations) щомісячно розраховує та здійснює аналіз сукупного індексу цін на продовольство (The FAO Food Price Index (FFPI) з метою моніторингу світових ринків сільськогосподарської продукції. Цей індекс відображає щомісячні зміни світових цін на види сільськогосподарської продукції, що формують кошик продовольчих товарів. Моніторинг цін по основних товарних ринках аграрної продукції здійснюється Світовим банком (World Bank), результати якого публікуються на сайті та у відповідному огляді World Bank Commodity Price Data (The Pink Sheet).

Моніторинг цін на сільськогосподарську продукцію у країнах ЄС здійснюється статистичною службою ЄС (Eurostat). Він проводиться щомісячно та публікується в розрізі країн на сайті в оглядах Commodity price dashboard. Крім того моніторинг включає продовольчі товари для розрахунку цінових індексів (Eurostat index).

Найбільш доступними на сьогодні в Україні є результати моніторингу витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, в тому числі продукції рослинництва, Державної служби статистики, які відображені у статистичному спостереженні за формою № 50–сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» та формою № 2–ферм «Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві». Погоджуємося з думкою окремих науковців, що інформація у зазначених статистичних спостереженнях не є безсумнівною.

Вона є застарілою, оскільки доступ до неї можливий лише через 7 місяців після закінчення звітного періоду. Крім того господарства, які звітують за даною формою, у загальному виробництві зерна займають 70 %, соняшнику – 74 %. Таким чином, на основі існуючої звітності можна проаналізувати економічну ефективність виробництва лише близько двох третин таких основних видів рослинницької продукції, як зерно та соняшник.

Досить гостру проблему піднімає академік О. М. Шпичак стосовно практичної відсутності даних щодо витрат та доходів від виробництва продукції в особистих селянських господарствах. Частка цих господарств у виробництві деяких видів сільськогосподарської продукції (картопля, плоди та ін.) є переважною. Така ситуація зумовлює необ'єктивність результатів діяльності господарюючих суб'єктів по окремих галузях. Крім того відсутність об'єктивних даних щодо обсягів виробництва в особистих селянських господарствах, дає можливість маніпулювати статистичними даними [3].

Висвітлення досліджень щодо ситуації на аграрному ринку сьогодні не завжди є оперативним та достатнім для прийняття відповідних державних заходів. Дані часто різняться за структурою показників і термінами подання, не мають єдиного методичного забезпечення та системного характеру, що в цілому не відповідає сучасним потребам державного управління. Інформація різних комерційних структур, яку часто використовують учасники ринку, в більшості випадків, теж має несистемний характер, зазвичай збирається лише по окремих регіонах, має високу вартість доступу, а в окремих випадках є упередженою.

Висновки і рекомендації. Вирішення зазначених проблем можливе через створення служби моніторингу аграрного ринку однією із функцій якої буде забезпечення інформацією щодо цін і витрат на сільськогосподарську продукцію суб'єктів ринку на високому науково-методичному рівні та забезпечувати доступність результатів аналітичної обробки для безпосередніх виробників. Особливо складною і важливою частиною діяльності такої служби є витратно ціновий моніторинг.

Одним із завдань служби моніторингу також має бути обстеження особистих підсобних господарств населення щодо витрат та ефективності виробництва видів сільськогосподарської продукції.

Функціонування такої служби повинно здійснюватися на засадах вільного доступу або доступу із мінімальним першим внеском. Користувачі даних служби моніторингу крім вище зазначеного матимуть можливість доступу до необхідного масиву офіційних статистичних даних, даних профільних асоціацій, інформації щодо експортно-імпортних потоків, даних державних і наукових установ регіонального й загальнодержавного рівня та господарюючих суб'єктів щодо обсягів виробництва, зберігання, споживання, напрямів використання сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки. Важливою частиною вважаємо здійснення моніторингу та аналітичного огляду законодавчо нормативного забезпечення функціонування аграрного ринку.

Перевагою такої служби являється єдине методичне забезпечення щодо збору, обробки, аналізу та розповсюдження інформації, що гарантує її об'єктивність та обґрунтованість, а також системність та оперативність виконання роботи по збору інформації та її надання у широкий доступ. Створення та функціонування служби моніторингу аграрного ринку також сприятиме прийняттю обґрунтованих рішень щодо державного цінового регулювання аграрного ринку, державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, а також розвитку аграрної сфери в цілому; на основі високого науково-методичного забезпечення визначення частки усіх учасників продовольчих цінових ланцюгів, правомірність витратно цінових перетворень для уникнення диспропорцій та узгодження економічних інтересів, особливо у період високих темпів інфляційно-девальваційних процесів, а також визначення диспаритету між цінами на сільськогосподарську продукцію і матеріально-технічні ресурси, які споживаються сільським господарством, для удосконалення міжгалузевих відносин; підготовці необхідних пропозицій для удосконалення зовнішньоторговельної політики сільськогосподарською продукцією та продуктами її переробки.

Література.

1. Балабанова Л. В., Алачева Т. И. Информационное обеспечение обоснования управленческих решений в условиях маркетинговой ориентации предприятия. Донецк : ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2003. 143 с.
2. Саричев Ю.О. Інформаційно-аналітичне забезпечення як вид інформаційного забезпечення в системі державного управління. *Вісник НАДУ при Президентіві України*. 2017. № 3. С. 120 – 126
3. Шпичак О.М. Економіко-організаційні неузгодженості взаємовідносин у продуктових ланцюгах в умовах інфляційно-девальваційних процесів: напрями врегулювання. *Економіка АПК*. 2015. № 6. С. 85 – 96
4. Закупівельні, оптово-відпускні та роздрібні ціни на сільськогосподарську продукцію та продукти її переробки (грудень 2013 р. – грудень 2014 р.) / О. М. Шпичак, Ю. О. Лупенко, С. О. Пашко та ін. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2015. 126 с.